

Astanababa binagärlik toplumy

Category: Kitapcy, Taryhy ýerler
написано kitapcy | 22 январа, 2025
Astanababa binagärlik toplumy

ASTANABABA BINAGÄRLIK TOPLUMY

■ Astanababa orta asyr binagärlik toplumy

Bu binagärlik toplumy Atamyrat şäheriniň merkezinden 10 km günbatarda Astanababa obasynyň çäginde ýerleşýär.

Astanababa obasyndaky ýadygärlikler ençeme syýahatçylaryň, alymlaryň ünsüni özüne çekipdir. Astanababa binagärlik toplumy arhitektura ýadygärliگی bolup, onuň ilkinji binýady XII asyrda desgalandyrylypdyr. Binagärlik toplumynyň dürli döwürlerinde gurlup, häzirki görnüşe gelendigi 1948-nji ýylda professor G.A.Pugaçenkowa tarapyndan anyklanypdyr. Onuň iň gadymy ymaraty metjidiň jaýydyr. Metjit bolsa XII asyrda ýagny, Seljuklylar soltanlygynyň döwründe bina edilipdir. Diwanahana hem metjit bir wagtda gurlupdyr. Bu binagärlik toplum gadymy Zemiň Maýmarg şäherinde bina edilip, ol açyk dälizden, dört sütünli dokuz gümmezli jaýdan, metjitden, Zeýd Alynyň we Zubeýd Alynyň guburhanasyndan, diwanahanadan, üsti ýapyk geçelgeden we Gyzlarbibi aramgähinden ybaratdyr.

Gyzlarbibi aramgähi ansablyň has giçki bölegidir. Ol dürli ölçegdäki, ähtimal, ikinji gezek peýdalanylan kerpiçlerden bina edilipdir.

Dürli döwürlerde alymlar bu ýerde bolup, ylmy-barlag işlerini geçiripdirler. Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany esasynda "Atamyrat" taryhy-medeni döwlet goraghanasynyň döredilmegi bilen taryhy mirasymyz kanun esasynda gorag astyna alyndy. Bu ýadygärlik ylmy taýdan öwrenilip, onuň abat saklanmagy üçin degişli işler geçirilip durulýar.

■ Rowaýat:

Bu ýadygärlik barada ýerli ilat arasynda aýdylýan rowaýatlar kän. Şolaryň birinde şeýle diýilýär:

Geçen zamanlarda Balhyň Çar welaýatynyň hökümdary bolan Ibn Aly Nur ogly özüniň ýekeje perzendi Zubeýdany Kerki-Çärjew (häzirki Atamyrat-Türkmenabat) aralygyndaky halkyň hökümdaryna durmuşa çykarýar. Durmuş gurandan soň, köp wagt geçmänkä-de ol aradan çykýar. Bu habary eşiden Ibn Aly Nur ogly özüniň ýalňyz, söýgüli gyzynyň hatyrasyna onuň mazarynyň üstüne ajaýyp bir bina gurmagy makul bilipdir. Merwden, Samarkantdan ady belli ussalar çagyrypdyr we uly ili haýran galdyrar ýaly owadan bina gurmagy buýrupdyr.

Bina salnyp gutaryberende ol bir gijäniň içinde ýykylypdyr. Bu ýagdaý üç gezek gaýtalanypdyr. Bu ýagdaýa gaty gamgynlanan Nur oglunyň düýşünde bir goja kümmeti Mekgeden getirilen toýun bilen suwdan garyp gurmagy maslahat beripdir. Gyzynyň ölümi sebäpli gam-gussadan halas bolmadyk Ibn Aly Nur ogly şeýle hem edipdir. Palçygy Mekgeden getirilen gumdan edipdirler, suwy bolsa getirip bir guýa guýupdyrlar we palçyk etmek üçin suwy şondan alypdyrlar. Şeýlelikde-de bina gurlupdyr we Nur ogly ölende ony hem şol kümmetde, gyzynyň mazary bilen goňşuçylykda jaýlapdyrlar.

"Astana" arap-pars sözi bolup, ol bosaga manysyny aňladýar. "Baba" sözi bolsa "Ata", "Hoja" manysyny berýär, ol "mukaddes bosaga", "mukaddes öwlüýä" diýmekdir.

Astanababa binagärlik toplumy "Atamyrat" taryhy-medeni döwlet goraghanasy tarapyndan hasaba alyndy we döwlet tarapyndan goralýar.

■ Tug barada düşünje

Tug ~ bu gadymy ata-babalarymyzdan gelýän däbe görä şahsyýetiň il arasyndaky abraýyny, bilim derejesini, sowatlylygyny, şöhratyny, meşgullanýan hünärini, gelip çykyşyny, ruhy dünýäsini aňladýan nyşan diýip düşünişdirler. Tug köplenç şol tug astynda ýaşayan, işleýän ýaa tug eýesine gulluk edýän

adamlaryň egin-eşiklerinde (donlaryň, kürteleriň ýagyrynysynda, kükreginde) matanyň ýüzüne çekilen ýa-da keşdelenip gaýalan görnüşinde, baş gabynda demirden, bürünçden we şuňa meňzeş gaty metallardan ýasalyp berkidilen görnüşinde, dogatumlaryň daşyna çekilen ýa-da keşdelenip gaýalanan nyşan görnüşinde boýunlaryndan asylyp dakylýar we hemişe şol tug astynda ýörän, tугy dakynýan adamlary tугuň ruhy, tuga howandarlyk edýän güýçler öz penasynda gorap saklaýarlar diýip hasaplanylýar. Muňa mysal edip Astanababa binagärlik toplumynyň tугuny getirmek bolar. Ol nepis nagyşlar bilen bezelip bürünçden ýasalypdyr. Onuň ýüzünde "Gurhandan" bir aýat ýazylypdyr. Elbetde türkmeniň geçmişinde mukaddeslikler, keramatlyklar örän köp bolupdyr.

■ Tug barada rowaýat

Ýaşuly adamlaryň gürrüň bermegine görä orta asyrlarda şu töweregiň dini wekilleri we beýleki isleg bildirýän barly, güýji-kuwwaty bar bolan adamlar toparlanyşyp Mekge-Medinä zyýarata her ýylyň Gurban aýynda gidýän ekenler.

Uzak ýola gitmezden ozal Astanababa binagärlik toplumynda üýşüp sadaka berip, onuň tугuny belende galdyryp hemem binagärlik toplumyň gapylaryny açyp 40 gün goýýar eken.

Şeýlelikde uzak ýola, zyýarata gidip bilmeýän adamlar Astanababa binagärlik toplumyna zyýarata gatnasalar olaryň zyýaraty Mekge-Medinä giden ýaly bolýarmyş diýýärler. Elbetde bu gürrüň ýaşulularyňky belki dogrudyr, ýöne esasy zat Astanababa edilýän ýokary derejede hormat we ynamdyr.

Bu bolsa, ata-babalarymyzyň aňynda däp bolup gelýän iň gowy häsiýetdir.

© "Atamyrat" taryhy-medeni goraghanasynyň taýýarlan materiallaryndan peýdalanyldy.

Taryhy ýerler